

Viktorija Bevc

KVALITETNEJŠE PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA UDELEŽENCEV PROGRAMA PSIHOSOCIALNE POMOČI V ZAKONSKI KRIZI ZARADI NEPLODNOSTI

UVOD

Način preživljanja prostega časa pomembno vpliva na človekovo počutje, delovanje in na kakovost celotnega človekovega življenja. Vpliv pa je tudi povraten: ko se človek slabo počuti in kadar ga bremenijo težave, mu ostaja manj energije in interesa za organiziranje kvalitetno preživetega življenja in s tem tudi prostega časa.

To spoznanje je zlasti blizu nam, strokovnjakom s področja socialnega dela, ki se pogosto srečujemo z ljudmi v stiski. Težave, ki potiskajo posameznika v življenjsko krizo, zavirajo razvoj potencialov za organiziranje kakovostnega življenja, ovirajo sposobnost reševanja težav in tako rinejo človeka še v globljo stisko.

Dejavnosti v prostem času zanesljivo vplivajo na dvig kvalitete celotnega življenja in pomagajo človeku pri lažjem reševanju težav na ostalih področjih, ker z dvigom samozavesti vodijo posameznika k aktiviranju njegovih blokiranih potencialov. S tem se izboljšuje tudi kvaliteta življenja posameznikovih najbližjih.

S socialnodelavsko pomočjo, ki vpliva na dvig kvalitete življenja in hkrati kvalitete prostega časa, udeleženec v problemu, če tako poimenujemo uporabnike storitev v socialnem delu, lažje odpravlja svoje težave in njihove posledice, s tem pa tudi lažje premaguje stisko, ki hromi življenjske moči zaradi dlje časa trajajočega problema.

Socialno delo mora ponuditi pomoč take vrste, da lahko udeleženec v problemu razvije in prispeva lastno ovirano energijo za reševanje problema. Strokovnjak mora delovati na temelju etike participacije, kar pomeni, da se v socialnodelavskem odnosu trudi za vzpostavitev dialoga z udeleženi v problemu, za razvitje in okrepitev udeležencevih virov in moči za razumevanje in skupno iskanje rešitev.

Podobno izkušnjo imajo pari, ki so se vključili v program preventivne pomoči otrokom, večina od njih kot kandidati za posvojitev otroka, in ostajajo kljub zdravljenju neplodnosti brez rodnega otroka.

Ta program je pričel delovati pred desetimi leti z osnovnim namenom, da pripravi par na sprejem otroka v posvojitev ali rejništvo in ponudi podporo in pomoč družini po sprejetju otroka. Vendar so potrebe zakoncev brez rodnih otrok narekovele dopolnjevanje programa: pozneje se je pokazalo, da so te dopolnitve pomembno vplivale na kvaliteto življenja para in na dvig kvalitete partnerstva in prostega časa.

Kot voditeljica programa bom prikazala spoznanja članov programa in učinke, ki jih ima program na sodelujočega posameznika. Torej gre za prikaz sprememb, premikov pri vključenih v program, ki so posledica aktiviranja moči, da lahko posameznik prične reševati svoj problem.

Dolgotrajno zdravljenje neplodnosti, ki ni dalo pozitivnega rezultata, zakonce vsak dan bolj potiska v krizo, jih zaznamuje v okolju ter pogosto povzroči socialno (samo)izolacijo. Posledice krize zaradi neplodnosti namreč posežejo v celotno življenje posameznika in para ter se odražajo tudi na kakovosti preživljanja prostega časa. Kako neplodnost preplavi celotnega človeka in bistveno poseže v kvaliteto vsakdanjega življenja, je javno izpovedala Berta P. (Radio Slovenija, Nočni program, 2000):

[Z]ase vem, da sem zelo močno doživljala občutek nezmožnosti, imeti rodnega otroka [...] V resnici nisem videla nobene druge stvari na nobenem drugem področju, ne doma, ne v zakonu, ne v družbi, ki sva jo imela, ne na izletih, na katere sva šla, ne v službi, ne pri študiju, nikjer, nobenega smisla več. Edina

stvar, ki mi je kaj še kaj pomenila, je bilo to, da bi bila mama. In vse druge stvari sem podredila temu.

Prav te posledice neplodnosti in zaznamovanosti so narekovele v programu nove metodološke pristope: dodatna spodbujevalna sredstva in vsebine za soočanje s stanjem brez rodnihi otrok in preseganje vseh posledic, ki jih je paru zapustila neplodnost.

Po letih delovanja se je pokazalo, da program psihosocialne pomoči parom, ki so v krizi zaradi neplodnosti, omogoča preraščanje stigmatizacije in usmerja par v kvalitetnejše preživljanje prostega časa, s tem pa pelje tudi v kvalitetnejše partnersko in družinsko življenje. To je rešitev druge vrste; neplodni par ne dobi otroka v posvojitve, da bi s tem rešili zakonsko krizo, temveč je najprej usmerjen v izgradnjo kvalitetnega partnerstva in šele pozneje tudi starševstva.

Tokratni prispevek je nastal na podlagi izkušenj specifične skupine ljudi; to so neplodni pari, ki so se v želji po posvojitvi ali rejništvu otroka vključili v program priprave na sprejem tujega otroka, ki poteka pod okriljem društva posvojiteljskih družin. Program psihosocialne pomoči neplodnim parom se je razvil kot razširitev tega osnovnega programa zaradi potreb vključenih parov. Torej program psihosocialne pomoči neplodnim parom ne deluje zgolj kot samostojen program, ampak kot eden od treh projektnih sklopov programa. V zadnjem času pa se vanj vključujejo tudi pari, ki se še niso odločili za posvojitve otroka, želijo pa prebroditi krizo, ki je nastala med zakoncema zaradi dlje časa trajajočega stanja brez rodnihi otrok. Pri teh zakoncih še ne moremo govoriti o neplodnosti, ki bi imela zdravstveno potrjeno ozadje. Lahko pa prepoznamo krizo odnosov med partnerjema, ki ji sama nista kos in tako poiščeta pomoč v programu.

Razlog za tako specifičen vzorec populacije je treba iskati tudi v dejstvu, da sta praksa v strokovnih službah socialnega varstva in pravna ureditev taki, da omogočata posvojitve in rejništvo v večini primerov le zakonskim parom. V praksi se le izjemoma zgodi, da otroka posvoji ali vzame v rejništvo tudi samska ženska. To pa seveda ne pomeni, da se s problemom neplodnosti in njenih posledic, ki jih bo zlasti skoz izkušnje parov, ki so vključeni v program, opisoval prispevek, ne sooča tudi velik del populacije, ki tu ni zajet (npr. pari v izvenzakonski ali istospolni skupnosti,

samski moški idr.). Predvidevamo lahko, da obstajajo tovrstne težave tudi pri njih, le da takih izkušenj v programu ni in zato o njih ne moremo govoriti. Vsekakor pa bi bilo tudi napak posploševati izkušnje, ki jih imajo udeleženci programa, čeprav o podobnih izkušnjah pišejo tudi nekateri ameriški družinski terapevti (Cooper Hilbert 1999).

Namen članka ni polemizirati o tem, ali sta taka obstoječa praksa in pravna ureditev področja posvojitve in rejništva otrok pri nas diskriminatorna ali ne, ampak predstaviti izkušnje populacije, s katero delamo v programu.

ODPRAVLJANJE POSLEDIC NEPLODNOSTI ZAKONA PELJE K DVIGU KVALITETE PROSTEGA ČASA IN CELOTNEGA ZAKONSKEGA ŽIVLJENJA PARA

NEPLODNOST, BOLEČA IZKUŠNJA DRUGAČNOSTI

Neplodnost para postavlja zakonca v bolečo izkušnjo drugačnosti. Pogosto se sramujeta tega, da ne moreta imeti rodnega otroka. Počutita se prikrajšana in zaznamovana in zato v glavnem ne govorita o neplodnosti.

Tudi v strokovnih službah, v kamor se ti pari obračajo z vlogami za posvojitve otroka, ni znano, da bi zakonci sami spregovorili o prikrajšanosti, ki večino od njih pelje v trpljenje in zakonsko krizo.

Tudi strokovni delavci z njimi ne načnejo pogovora o posledicah neplodnosti, pogosto celo zavračajo tak dialog. Tako opisuje svojo izkušnjo s seminarja o posvojitvah članica programa Eva Porenta (2001: 40):

Ne spomnim se, da bi kdaj doživela takšno ožigosanje, kot sem ga prav na tem seminarju. Pa ne zaradi poimenovanja stanja nas [»jalovih«] parov, ki žal ne moremo imeti rodnihi otrok, temveč zaradi zavračanja dialoga med strokovnimi delavci in nami. Prav to zavračanje mi daje občutek »kužnosti«, drugačnosti, me dela zaznamovano.

Strokovne službe s pristopom, ki ga ponazarja Mija V., rekoč, da je »bolje o problemu molčati, nikogar prizadeti, vendar tudi nikomur pomagati«

(Utrinki na predavanje 6. 6. 2001, spis št. 6, 15. 6. 2001), kažejo na drugačnost, o kateri se javno ne govori, in tako vzdržujejo stigmatizacijo neplodnosti para, česar si par pač ne želi. Ravno narobe. Tako je zapisal član programa Tomo B. (Ali Deteljica stigmatizira?, spis št. 32, 18.6.2001):

Nimam občutka, da bi me Deteljica stigmatizirala. Prej narobe! Prav v Deteljici sem se in se še rešujem mnogih stigem, zaznamovanosti:

- stigme, ki mi jih je vžgala prej neizmerna želja po otroku
- stigme, ki mi jo je zadalo spoznanje lastne jalovosti
- stigme, ki mi jo v življenju večkrat, vedno znova, vžge neosebni in nerazumevač odnos v domači skupnosti, na CSD, v družbi, krivične novele zakona.

Torej ni Deteljica tista, ki bi me z besedami »vidva sta jalova« zaznamovala. Ne – tukaj sem šele našel prostor, kjer sem že pridobljene stigme začel izpirati in čistiti. Ostajajo brazgotine in odrešujoč občutek, da ti je nekdo znal prisluhniti.

Cooper Hilbert (1999: 67-71), ki se opira na izkušnje iz lastne terapevtske prakse, opozarja, da se večina jalovih parov ni pripravljena spoprijeti s krizo jalovosti. Tudi strokovnjaki žal še vedno ne upoštevajo prav te izkušnje neplodnosti, ki pogublja par. Prvič, ker jalov par o tem molči, ne želi spregovoriti in ne išče pomoči, in drugič, ker se morda marsikateri par niti ne zaveda, kje so korenine zakonskih težav.

Neplodnost para v strokovnih diskusijah in pogovorih s prosilci za posvojitvev otroka kot taka ostaja nedotaknjena tema. Zato ne daje nikakršne možnosti za prav tisto socialno delo, ki je usmerjeno v pomoč udeležencem v problemu in razvoj njihovih moči in potencialov za korake v srečnejšo prihodnost, ki naj bi bila v korist posvojenega otroka, posledično pa tudi vse posvojiteljske družine, in bi vodila h kvalitetnejšemu življenju.

OPREDELITEV NEPLODNOSTI ALI JALOVOSTI PARA, ZNAČILNOSTI IN POSLEDICE

Po Slovarju slovenskega knjižnega jezika (1970) beseda neploden opredeljuje »tistega, ki ni ploden

– neploden moški«, »tisto, ki ni plodna – neplodna ženska«, beseda jalov pa »takega, ki ne more imeti potomcev«.

V programu je pomembno prepoznati dejstvo, da zakonca ne moreta imeti rodnihi otrok, torej nimata ali ne moreta imeti potomcev, in ne, kdo od njiju je neploden. Za opredelitev tega stanja uporabljamo izraz neplodnost ali jalovost para. Koliko je izraz neploden oz. neplodnost primernejši, sodobnejši od izraza jalov oz. jalovost, je težko reči. Morda beseda jalov zveni krutejše od izraza neploden. Dejansko pa je vseeno, s katero besedo pari izrazijo resnico, da ostajajo brez rodnihi otrok. V programu je uporaba izraza prepriščena njim samim. Vsekakor pa se danes po mnenju svetovne zdravstvene organizacije obravnava neplodnost para kot celota in ne več samo ženska ali moška neplodnost. O neplodnem paru govorimo, če ženska po letu dni normalnih, rednih spolnih odnosov brez vsake kontracepcije ne zanosi (Meden Vrtovec in sod. 1989: 235).

Neplodnost je stresno stanje, pri katerem se ciklično menjavata upanje na zanositev in razočaranje, ko je ni. Življenje para se osredotoči na misel na otroka, vse ostalo postane manj pomembno (Burger, Tul, Velikonja 1995: 8).

Značilnosti, ki spremljajo pare kot posledica jalovosti, so nizko samovrednotenje, občutki velike žalosti, depresija, večja medosebna občutljivost, razdražljivost, težave s partnerjem, nezadovoljivo seksualno življenje in psihosomatski simptomi. Bor G. F. (spis št. 11, 25. 1. 2000) se spominja: »Ob spoznanju, da ne bova mogla imeti otrok po naravni poti, se mi je najprej zrušil svet.« Podobno je doživljal Andrej J. (spis št. 11, 24. 1. 2000): »Spoznanje, da sem jalov, me je zelo prizadelo,« vendar je pozneje v skupini ugotovil še nekaj bolj zapletenega: »Nisem pa si mislil, da se je v več plasteh tako globoko usidralo vame.«

Pari se različno odzivajo na neplodnost; nekateri jo doživljajo bolj, nekateri manj stresno. Strokovnjaki, ki so raziskovali oblike in načine spoprijemanja para z neplodnostjo, so ugotovili, da je vse navedeno odvisno od samovrednotenja, socialno-ekonomskega standarda in starosti posameznika (Burger, Tul, Velikonja 1995: 8).

Starševstvo je za spolno identifikacijo pomembnejše pri ženski kot pri moškem. O tem pišejo mnoge članice, npr. Bojana T. (spis št. 11, 24. 1. 2000): »Šele sedaj vidim, kako je problem moje jalovosti preplaval in zasenčil vsa področja mojega življenja. Videla sem samo ta problem – imeti

svojega otroka za vsako ceno.«

Pri ženskah so psihične težave, ki spremljajo neplodnost, pogostejše in povzročajo nevrotične motnje (Burger, Tul, Velikonja 1995: 8).

Raziskave kažejo, da je lahko posledica dlje časa trajajoče obremenilne in stresne situacije, ki jo prinaša neplodnost vse od začetka zdravljenja, tudi tako imenovano psihogeno funkcionalno nevrotično stanje in psihogena neplodnost. V obeh primerih je pomembno dejstvo (Rugelj 2000: 519), da se zaradi nevroze posameznik odziva na okolje slabše, kot bi se lahko, ne razvije svojih potencialov in živi manj kvalitetno. To velja tudi za življenje večine jalovih parov, ki skozi leta zdravljenja postajajo obsedeni s potrebo po otroku in nestrpni glede njene zadovoljitve.

»Dolga leta sva se zapirala pred drugimi, 'normalnimi' pari in v sebi iskala krivdo za neuspeh,« je zapisala Danica L. (spis, 25. 1. 2000) in opozorila na socialno izoliranost, ki je samo ena od posledic stanja neplodnosti, saj se partnerja sčasoma pričneta izogibati prijateljev in sorodnikov, ki imajo otroke. Srečanje z otrokom je zanju preboleče, saj ju nenehno spominja na lastno prikraščenost. Nekaterim neplodnim parom se zgodi, da se čustveno pretirano navežejo na tujega otroka iz okolice in mu posvečajo vso svojo pozornost. Na ta način poskušajo zadovoljiti svoje neuresničene želje. Tudi o tem pari pogosto pripovedujejo že ob prvem razgovoru.

V mnogih primerih se partnerja doživljata kot celostno nesposobna ali celo invalidna v svoji moškosti in ženskosti. Metka K. (spis št. 11, 24. 1. 2000) se je kot ženska počutila izpolnjeno le v stanju nosečnosti in v pričakovanju materinstva: »V času nosečnosti sem se počutila zelo lepo in samozavestno, končno sem imela občutek, da sem kot ostale ženske.«

Izkušnje iz programa, da neplodnost poseže v vse vidike intimnega življenja para, ugotavlja tudi družinska terapevtka Cooper-Hilbert (1999: 65). Pogosto je moten in celo pretrgan naravni ritem spolnega življenja para, zakonci pogosto čutijo jezo na svoje telo, počutijo se osramočeni, nekateri so jezni in razočarani zaradi partnerjeve ali lastne nesposobnosti, da bi izpolnil željo po zanositvi.

»Bila sem jezna, ogorčena, razočarana vedno bolj sama nad seboj [...], moje razpoloženje se je čedalje bolj prevešalo v občutek skrajne nemoči in obupa,« je zapisala Berta P. (Utrinki na sestanek skupine 4. 12. 1997) in dodala, da se v svoji

otopelosti ni zavedala ne življenja ne ljudi okoli sebe. Enako se dogaja večini neplodnih parov, ki se s svojim pogrežanjem v problem in izolacijo od okolice ni pripravljena spoprijeti s krizo neplodnosti.

ZAKONSKA KRIZA ZARADI NEPLODNOSTI

V letih, ko začaran krog upanja na zanositev in obupa, ker te ni, popolnoma zapolni življenje para, par zaradi neplodnosti zanesljivo zdrsne v zakonsko krizo. To je čas, ko življenje zakoncev preplavlja močna želja po otroku, pogosto tudi za ceno lastnega zdravja, partnerskega odnosa in mehanične spolnosti, ki ju pripelje na rob obupa in postavi pod vprašaj obstoj njune zveze. Izkušnje iz programa kažejo, da večina parov, ki se sreča s problemom neplodnosti, gre skozi krizo zaradi neplodnosti, ki poteka v šestih fazah:

- Prva faza: Začetki zavedanja, da je zanositev problem.
- Druga faza: Par poišče zdravniško pomoč in prične zdravljenje neplodnosti.
- Tretja faza: Par se pogrezne v problem neplodnosti; pozornost para se omeji zgolj na problem zanositve, vse življenje para je preplavljeno z močnim hrepenenjem, ki se pri nekaterih sprvrže v hlepenje po otroku za vsako ceno (lastno zdravje, odnos s partnerjem itn.).
- Četrta faza: Pogrežanje v problem neplodnosti še vedno traja. Par prične iskati alternativne možnosti zanositve (umetna oploditev, sprejem spolnih celic darovalca ipd.).
- Peta faza: Soočenje z resnico neplodnosti para. Žalovanje zaradi izgube otroka, ki ga nikoli ni bilo, razočaranje zaradi odsotnosti zanositve, razočaranje z zdravljenjem. Predaja in sprejem drugih odločitev, ki so bodisi posvojitve oz. rejništvo otroka ali življenje brez otroka. Pari navadno pridejo v naš program v fazi, ko se pričnejo soočati z neplodnostjo zakona.
- Šesta faza: Življenjska izkušnja - zapuščina neplodnosti. Soočenje para s posledicami jalovosti, realno sprejetje neplodnosti, usmeritev v partnerski odnos in nadomestno starševstvo. V tej fazi program omogoči vključenim parom ozavestiti in odpraviti posledice, ki jih je zapustila neplodnost para, in jim poskuša omogočiti, da se predajo novemu življenju - z otrokom ali brez njega.

V programu psihosocialne pomoči neplodnim parom smo pozorni na vse, kar neplodnost pomeni paru, na specifične probleme para zaradi neplodnosti in na to, kako zakonca problem neplodnosti povezuje ali odtuja v partnerstvu – torej na to, kako funkcionirata kot partnerja, sorodnika, prijatelja in sodelavca. Ob teh kazalcih se natančno manifestira tudi kakovost življenja para.

Zakonca Kaja in Tone M. sta se v program vključila na pobudo žene. Ko je v neki reviji prebrala o delovanju programa, je telefonirala in povedala, da se z možem že tretje leto zdravita zaradi neplodnosti, da niso našli nobenih zdravstvenih razlogov; sama čuti, da je neplodnost psihični problem, ki oba zelo obremenjuje: »To stanje ni dobro za najin odnos. Vrtiva se drug okrog drugega. Potrebujeva pomoč. Nisva še odločena za posvojitev.« Sta v krizi neplodnosti zakona, ki jo razodeva ženino pismo:

Življenje je neznosno, bolečina vse hujša. Vsi odnosi so tako težki, v primarni družini, v službi, z možem mamam in tudi z možem ... Tudi mož se mi odmika, v službi ne najdem pravega zadovoljstva, otrok ni ... Včasih je tako zelo hudo, tako sam si, tako potreben pomoči, tople besede, objema ... in ga ni. Saj ni vedno tako, hvala bogu, da je tudi drugače. Še znam poiskati lepe in dobre stvari, toda žal so včasih le kratkotrajen nadomestek. V duši ostaja praznina, neizmerno hrepenenje. (K. M., list iz dnevnika, 9. 2. 2001.)

V programu sta manj ko leto dni. Program izpolnjujeta vestno in se trudita za kvalitetnejše partnerstvo. Njuna želja po otroku ostaja, a sedaj se ji je pridružilo tudi zavedanje, da otrok enkrat še ne sme priti v tako boleč in preobčutljiv odnos, ki ga jima je zapustila neplodnost. S pomočjo prijateljskih dvojic iz skupine uspešno premagujeta krizo, odkrivata lepote in pomen pohodništva, branja, pisanja in sprejemanja in dajanja izkušenj. Na tridnevem planinskem taboru sta preplezala steno Male Mojstrovke in še z nekaterimi, ki jim je bila to prva izkušnja v plezanju, zavriskala od veselja nad življenjem. Pari povedo, da v takih trenutkih neplodnost ni več pomembna. Zakonca M. počasi bogatita svoje življenje, bolj polno preživljata prosti čas in tako premagujeta krizo, ki je pred slabim letom dni ogrožala njun zakon. Ko bosta polno zaživela, bosta kandidata za zelo dobra nadomestna starša.

DELOVANJE PROGRAMA PREVENTIVNE POMOČI OTROKOM V OKRILJU DRUŠTVA DETELJICA

Program preventivne pomoči otrokom sem pričela izvajati od leta 1992, vendar v okviru dejavnosti društva Deteljica šele od njegove ustanovitve leta 1994.

Društvo Deteljica je neprofitna, nevladna organizacija, ki smo jo organizirali kot odgovor na potrebe posvojiteljev in parov, ki so razmišljali o posvojitvi otroka, ker njihove potrebe niso bile zadovoljene v programih državnih svetovnih služb. Torej je društvo nekakšna organizacija civilne družbe, ki zastopa interese uporabnikov, ki pa so pogosto v nasprotju z družbenimi interesi, čeprav organiziranje programov znotraj njih sledi zastavljenemu poslanstvu in zadovoljitvi potreb članov. Istočasno pa deluje tudi v dobro javnosti (Ovsenik, Ambrož 1999: 43, 88, 110) in v korist otrokom, čigar razmere zahtevajo socialnovarstveni ukrep posvojitve ali rejništva. Postopek posvojitve otroka je po javnih pooblastilih naložen centrom za socialno delo, ki so državni javni zavodi, v programu Deteljice pa vodimo pripravo parov na posvojitev otroka in pomoč družini po sprejemu. Sodelovanje s strokovnimi službami centrov za socialno teče v primerih, ko te službe iščejo ustrezne nadomestne starše otroku, ki je za posvojitev ali rejništvo, ali pa v primerih, ko v program usmerijo pare, ki so pri njih oddali vlogo za posvojitev otroka. Strokovni delavki programa sva v postopku posvojitve ali rejništva otroka zunanji sodelavki strokovne službe centra za socialno delo, ki vodi postopek posvojitve ali rejništva. Program Deteljice ne posega na področje izvajanja javnih pooblastil, kakor je ocenilo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve na pobudo Socialne zbornice Slovenije (Valenčič 2001).

Program preventivne pomoči otrokom z enakrat še ni (so)financiran iz državnih sredstev, temveč v glavnem iz donatorskih sredstev in prostovoljnih prispevkov. Prav zaradi tega obstaja dilema, ali gre za neprofitno ali volontersko organizacijo (Ovsenik, Ambrož 1999: 81). Pomembni pa so rezultati, ki se kažejo v bistveni spremembi kvalitete življenja neplodnih parov, posvojiteljskih in rejniških družin in v kakovostnejši strokovni storitvi javnih služb, to pa kaže na pomembno koristnost dejavnosti društva (*loc. cit.*: 110).

Odgovorni za področje posvojitve na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve niso

naklonjeni programu, čeprav je v Sloveniji edini, ki sistematično izvaja pripravo nadomestnih staršev na sprejem otroka v posvojitve, pa tudi v rejništvo. Ima tudi pomembno vlogo pri samoorganiziranju posvojiteljev in pri vstopu civilne družbe na področje posvojitve ter prispeva k izboljšanju strokovne prakse v državnih socialnih ustanovah. Kot društvo s svojim delovanjem je zgled uspešnega civilnega društva in je kot tako na področju posvojitve dober zgled pomembnosti komplementarnega sodelovanja med javno institucijo, npr. centrom za socialno delo, in civilnim združenjem, npr. programom Deteljice, o čemer govori raziskava s področja posvojitve iz leta 1999 (Rapoša Tajnšek s sodelavci, 1999: 47, 125).

Program preventivne pomoči otrokom se je ves čas delovanja razvijal. Danes je sestavljen iz treh programskih sklopov oziroma projektnih programov:

- programa psihosocialne pomoči zakoncem v krizi zaradi neplodnosti,
- programa priprave na posvojitve prek informacij in izkušenj o posvojitvi in rejništvu otrok,
- programa psihosocialne pomoči družini po sprejemu otroka.

Programski sklopi se med seboj prepletajo in le vsi trije skupaj omogočajo celostno pomoč pri odločitvi o sprejemu tujega otroka in kakovostno pripravo na posvojiteljsko ali rejniško starševstvo.

Program traja tri leta in poteka po modifikaciji socialnoandragoške metode (Rugelj 2000: 1007-1017) s poudarkom na nekaterih spodbujevalnih sredstvih, ki so pomembna za ozaveščanje neplodnosti in njenih posledic ter pripomorejo k oblikovanju kvalitetnejšega življenja z otrokom ali brez njega. Ta so:

- dvakrat mesečno redni sestanki skupine; tam potekajo: predstavitve zakoncev, uvodni nagovori, podelitve osebnih izkušenj, strokovna predavanja;
- skupna izobraževalna srečanja z zunanji strokovnjaki vsak drugi mesec;
- mesečni skupinski pohodi v naravo, vsakoletni 3-dnevni planinski tabor in spodbujanje k razvijanju stika z naravo in zdravega življenjskega sloga, kar je med drugim dobro tudi za redno razbremenitev stresa;
- družabna srečanja (vsakoletno tradicionalno srečanje posvojiteljskih družin, prednovoletno srečanje, svečane posvojitve idr.);
- branje knjig in člankov, ki pripomorejo k dvigu iz stiske, porojene iz neplodnosti, vsebinsko

usmerjajo v zdravo in kvalitetno življenje ter tako bogatijo partnerstvo in starševstvo;

- pisanje utrinkov o prebranih knjigah in člankih, pohodih, sestankih in predstavitev posameznika;
- pisanje izpovednih spisov;
- priprava preglednih referatov o utrinkih ali spisih;
- učenje življenja za sprejemanje in vračanja izkušenj, torej pomoč drugemu na podlagi lastne izkušnje, sodelovanje na javnih nastopih.

Vsa navedena metodično spodbujevalna sredstva bogatijo tudi kvaliteto življenja para in dvigajo tudi kvaliteto preživljanja prostega časa. Zlasti pa je ozaveščena neplodnost in odprava njenih posledic pomembna za oblikovanje zdrave identitete posvojenega otroka in celotne posvojiteljske družine.

V programu se lahko zakonski par namreč osvobodi posledic, ki mu jih je zapustila neplodnost, in tako svobodno zaduha. Lahko se razbremeni odvisnostne potrebe po otroku, ki okupira življenje zakoncev in pogosto povsem blokira njune medsebojne odnose in odnose z drugimi ljudmi. Kajti, kot piše Peck (1993: 79):

Odvisen človek hlepi po sprejemanju, ne pa po dajanju. Odvisnost vzdržuje otroškost, ne spodbuja pa osebnostne rasti. Človeka omejuje, ne pa osvobaja. Konec koncev uničuje odnose, namesto da bi jih gradila, uničuje ljudi, namesto da bi jih oblikovala.

Tudi Barbara T. (spis *Moja jalovost*, 28. 9. 1999) je podobno opisala svojo izkušnjo potrebe po otroku za vsako ceno: »Včasih je bila želja po otroku prav boleštna. Kar mešalo se mi (nama) je od tega. Nobenega življenjskega cilja nisem imela in noben problem na svetu zame ni bil večji.«

Cilj programa preventivne pomoči otrokom oziroma priprave zakonskih parov na sprejem otroka v posvojitve ali rejništvo je osvobajanje od odvisnostne težnje in pri nekaterih tudi že razvite odvisnosti od otroka, oblikovanje novih odnosov in priprava posameznika in para na ljubeče odnose in novo življenje, z otrokom ali brez njega. Seveda pa ne brez naporov, ki jih od vsakega udeleženca zahteva program. Prav sadovi teh aktiviranih moči pa bogatijo tudi kvaliteto življenja para.

Osnovna značilnost parov, ki se vključijo v program, je, da po dolgih letih zakona ostajajo

brez rodni otrok. Nekateri od njih so že v postopku zdravljenja neplodnosti, nekateri še ne, vsi pa si želijo rešiti zakonsko krizo, v katero jih je pahnila neplodnost in jih zaprla med štiri stene ter jim pričela uničevati medsebojne odnose. Obenem imajo v programu priložnost, da izvedo veliko o posvojitvi otrok in lahko, osvobojeni hlepenja po otroku in sramu zaradi neplodnosti, zrelo razmislijo o lastni odločitvi za posvojitev ali rejništvo otroka ter se odprejo novemu in kvalitetnejšemu življenju.

Zakonca Tomo in Marija B. sta bila zaradi močve hude bolezni in posledične neplodnosti zelo prizadeta. To sta tiho nosila v sebi in trpela. Za program Deteljice še nista vedela. V proujni za vključitev v program sta zapisala: »K sreči sva se srečala z zakoncema A. – pogovor z njima, ki sta šla skoz podobne probleme kot midva, nama je dal novih moči.« Na prvem razgovoru sta povedala, da še nista oddala nobene vloge za posvojitev in da prav tako še nista bila na nobenem centru za socialno delo, ker morata za to odločitev šele dozoreti. Že na prvem sestanku skupine se je izkazalo, da želita najprej prerasti vse bolečine, sram in trpljenje, ki jima jih prinaša zavedanje o neplodnosti, in si odgovoriti na vprašanje, kako naj njuno življenje zadovoljno in kvalitetnejše teče naprej – najprej brez otroka in šele nato morda z otrokom.

Po dobrem letu vključenosti v program sta pričela graditi kvaliteten partnerski odnos in vzpostavljati pomembne odnose s sorodniki in prijatelji z odkrito komunikacijo o problemu neplodnosti. Žena se je odločila, da konča odložen študij, oba pa sta se usmerila v redno planinarjenje in pohodništvo, navezala sta prijateljske stike z nekaj pari iz skupine in realno oblikujeta svoja pričakovanja na situacijo, ki jo danes prinaša posvojitev otroka. Hkrati pa zorita tudi v partnerstvu brez otroka. Izžarevata zadovoljstvo in ga prelivata na ostale člane skupine in ob tem ugotavljata, da se je njuno življenje z vključitvijo v program zelo obogatilo.

Program omogoča varen prostor, kjer lahko zakonci odkrito spregovorijo o doživljanju neplodnosti. Večina parov, ki se je vključila v program, je povedala, da tako odprto in iskreno kot v skupini niso spregovorili o svojem primanjkljaju še nikjer in z nikomer. Za marsikaterega udeleženca je bila neplodnost skrivnost, o kateri pred vstopom v program ni govoril. Tako piše o svoji izkušnji Anton J. (Moja jalovost, spis z dne 27. 9.

1999): »Dolgo obdobje je bila moja jalovost, moja nezmožnost imeti otroka, moja osebna skrivnost [...] Ljudem okoli sebe nisem upal povedati o svoji jalovosti.« Tudi žena Zinka se je ob spoznanju močve neplodnosti odela v molk: »Bala sem se komu zaupati. Kaj bodo rekli drugi, kako bodo sprejeli? Tudi svoji mami nisem zaupala in tudi sedaj po tolikih letih ne govoriva o tem, zakaj ni otrok« (Moja jalovost, spis z dne 27. 9. 1999).

Spodbuda za pogovor o neplodnosti novim članom skupin so predstavitve parov, ki so se že soočili z neplodnostjo zakona in njenimi posledicami, izpovedni spisi na temo doživljanja neplodnosti in odnosov z najbližjimi in pripravljene pregledni referati teh spisov. Najpogosteje člane opogumi, da pričnejo govoriti o lastnem doživljanju, ravno spoznanje, da s problemom neplodnosti niso sami, ampak da podobno doživljajo tudi drugi. »Oba sva občutila krizo, ker ne moreva imeti svojih otrok. [...] Tu na sestankih vidim, da nisva sama s problemom, da nimava otrok. [...] Postal sem bolj odprt, odkrit in se mi ni težko pogovarjati o svoji neplodnosti [...] boljše se počutim. [...] Vse postaja bolj jasno,« je zapisal Rado B. (Moja kriza neplodnosti, utrinek na članek »Zakonska kriza zaradi neplodnosti«, 20. 2. 2000).

OD TEČAJNIŠKO INFORMATIVNE PRIPRAVE NA POSVOJITEV OTROKA DO DVIGA IZ KRIZE IN BOLEČINE H KVALITETNEJŠEMU IN ZADOVOLJNEJŠEMU ŽIVLJENJU PARA

Program preventivne pomoči otrokom je pričel delovati kot priprava bodočih posvojiteljev na sprejem tujega otroka. Za izhodišče vsebinske zasnove programa je rabil dunajski model priprave bodočih posvojiteljev in rejnikov. Pri nas ga je leta 1997 predstavila dr. Elizabeth Lutter na seminarju o posvojitvah na Bledu (Knific 1997), sama pa sem se z njim srečala že leta 1987, ko sem obiskala to ustanovo na Dunaju. Dunajski model priprave na posvojitev otroka je informativno-tečajnega značaja in traja 60 ur.

V prvih petih letih je program preventivne pomoči otrokom potekal podobno kot v dunajskih pripravah: v glavnem kot izobraževanje in podajanje informacij s strani strokovne delavke, ki je vodila program. Obenem pa so bili udeleženci v programu deležni tudi neposrednih izkušenj

povabljenih posvojiteljev ali rejnikov. Kmalu po začetku delovanja smo v programu pričeli izvajati tudi psihosocialno pomoč družini po sprejemu otroka, ki jo je nadomestna družina potrebovala v obdobju zelo zahtevnega medsebojnega prilagajanja zakoncev na otroka. Že v tem času so bila srečanja na skupini popestrena z občasnimi pohodi in družabnimi srečanji, vendar še niso bila obvezni del programa.

Izkušnje z udeleženci priprav na posvojitev in rejništvo v prvih petih letih delovanja programa preventivne pomoči otrokom so pokazale, da ta dva programska sklopa, torej izkustveno-informativni in psihosocialna pomoč družini po sprejemu otroka, ne zadovoljita vseh potreb udeležencev, da nista dovolj le izobraževanje kot priprava bodočih posvojiteljev in rejnikov in psihosocialna pomoč družini po sprejemu otroka, ampak da je treba ta dva programska sklopa dograditi s strokovno pomočjo, ki pomaga udeleženi parom iz stiske zaradi neplodnosti zakona in njenih posledic.

Tako se je v programu oblikoval še tretji sklop programa, psihosocialna pomoč zakoncem v krizi zaradi neplodnosti. Po letih delovanja se je pokazalo, da je dalo rezultate ravno preseganje te krize, in to prav na področjih kvalitetnejšega partnerstva, boljše pripravljenosti na sprejem otroka in bolj samozavestnega sodelovanja s strokovnimi službami, izobraževanja itn. Z dodatnimi spodbujalnimi sredstvi, kot so planinski pohodi, branje, pisanje, druženje s pari, ki jih povezuje skupna izkušnja neplodnosti, pomoč drugemu, prijateljevanje s pari in družinami ipd., se je obogatil prosti čas para in tako pripomogel k preraščanju njune zaznamovanosti in boleče izkušnje. S tem pa se par usmeri v smiselno življenje brez otroka, torej v kvalitetnejše življenje v paru.

V dimenziji preseganja stiske in posledic neplodnosti zakona, ki paru omogoča kvalitetnejše življenje tudi v prostem času, se naš program preventivne pomoči otrokom razlikuje ne samo od dunajskega modela, pač pa tudi od večine ostalih programov priprav, ki jih izvajajo v sosednji Avstriji, Češki in tudi drugod (Albreht 1992).

Pri nas je program preventivne pomoči otrokom edini program, ki izvaja priprave na posvojitev in rejništvo otrok ter hkrati celostno obravnava udeležence in prosilce za posvojitev.

Dolgoletne izkušnje programa priprav na nadomestno starševstvo tujemu otroku v Deteljici so pokazale, da mora program priprav posredo-

vati izčrpne informacije in izkušnje o posvojitvi in rejništvu otroka in ne sme slediti le pridobitvi otroka oziroma namestitvi otroka kot edinemu cilju (Bevc 2001: 28-42), hkrati pa mora tudi ponuditi pomoč paru v krizi zaradi neplodnosti in pomoč družini po sprejemu otroka.

Program priprav mora paru v prvi vrsti omogočiti tudi strokovno pomoč, da se lahko par najprej sooči s stanjem neplodnosti zakona ter šele nato oceni svoje motive po otroku in oblikuje realna pričakovanja do otroka.

Stiska pri neplodnem paru traja vse dotlej, dokler se v programu popolnoma ne sprijazni z resničnostjo neplodnosti svojega zakona – torej vse dokler ne odpravi sramu zaradi dejstva, da ne more imeti rodega otroka. V taki situaciji je posvojitev ali rejništvo otroka za par pogosto beg od dejstva neplodnosti in tudi od reševanja njenih posledic. Je le začasna pomiritev nevrotične motnje zakoncev, porojene iz krize zaradi neplodnosti zakona, ki še vedno blokira posameznikove moči za soočenje z realnostjo in s tem tudi za razvoj kvalitetnejšega življenja para.

IZKUŠNJE ČLANOV PROGRAMA POVEDO NAJVEČ

Opisane izkušnje članov programa so povzete iz preglednega referata spisov Moja jalovost včeraj-danes-jutri in odražajo stanje, ki ga doživlja večina parov, ki ostajajo brez rodnega otroka. Pregledni referat je napravila Bernarda P. (spis 6. 2. 2000) na podlagi 23 spisov.

Upanje, razočaranje, jeza, bolečina, žalost in nemoč prežemajo vsa čustva posameznika, ki se sreča z neplodnostjo.

Večina članov je ob spoznanju nezmožnosti žene zanositve doživljala globoke bolečine, občutke žalosti, razočaranja in nemoči, ki jih je poglobljalo neuspelo zdravljenje. O tem so pisali domala vsi. Mirko G. (spis 20. 1. 2000) je zapisal: »Ugotovitev, da ne moreva imeti otrok, je bila žalostna in težko se je bilo sprijazniti s tem. Še hujši so bili šoki in razočaranja ob poskusih zdravljenja, ki niso uspela. Upanju je sledilo razočaranje in zopet upanje, vse v začaranem krogu brez konca.« Berto P. (spis 4. 12. 1999) je njena odpoved na področju otrok, ki zaseda na njeni lestvici vrednot izjemno visoko mesto, zelo prizadela: »Ko sem mesec za mesecem v najinem zakonu ostajala razočarana, vedno bolj sama nad seboj,

ker ne morem in ne znam uresničiti osnovnega v življenju, sem vedno bolj popuščala tudi na vseh ostalih področjih, na katerih sicer doslej nisem imela težav in sem jih z lahkoto obvladovala. Bila sem jezna, ogorčena, razočarana.«

O enakih neprestanih mislih na otroka, ki ga ob mnogih neuspelih zanositvah ni bilo, piše tudi Stane K. (spis št. 11, 24. 1. 2000): »Sčasoma, ko pa do otroka nisva in nisva mogla priti, je najino življenje postajalo vedno bolj odvisno od misli na otroka. Tudi v trenutkih, ko bi se lahko sprostita, sva mislila na svoje težave.«

Moreči občutki drugačnosti in krivde so značilni spremljevalci neplodnega para.

Nekateri med zakonci, zlasti ženske, so ob spoznanju nezmožnosti zanositve oziroma neplodnosti doživljale poleg prizadetosti tudi moreče občutke drugačnosti in manjvrednosti. Iskali so krivca ter se nenehno spraševali: »Zakaj ravno jaz, zakaj je to doletelo prav naju?« Metka K. (spis št. 11, 24. 1. 2000) je občutila bolečo drugačnost. Pravi, da si ni hotela nikoli priznati, da je jalova. Toda vedno znova je doživela razočaranje in po vseh splavih so ji ostale samo travme. Zinka J. (spis št. 11, 24. 1. 2000) v spisu iskreno priznava, da o neplodnosti sama sploh ni veliko razmišljala. Vedla se je, kot da se to nje ne tiče in je neplodnost problem samo njenega moža, ter ni si želela priznati, da ne bo mogla imeti svojega rodnega otroka, temveč se je temu izmikala in iskala izgovore. Podobno se spominja Lidija G. F. (spis št. 10, 24. 1. 2000):

O svoji neplodnosti nisem razmišljala prav dosti. Bilo je, kot bi se vse skupaj dogajalo neki drugi osebi. Govorila nisem niti o svojih čustvih. Nikoli si nisem rekla ali pomislila, da sem neplodna. To je bilo obdobje, ko sem se zdravila [...] Pozneje sem o tem razmišljala še manj. Bežala sem pred resnico o celoti in reševala delčke, dneve in ure. Bila sem zaposlena s sramom, strahom ter nemočjo.

Lidija je pozneje ogromno naredila zase in za svoj zakon, zato danes pravi: »Svojo jalovost sprejemam. Ne čisto v celoti, saj zaenkrat niti ne rečem tako. Če bi zmogla reči, da sem jalova, bi to pomenilo, da to res sprejemam.«

Priznanje neplodnosti para obeh zakoncev in spoznanje, da rodnega otroka ne bo, je najtežje dejanje partnerjev, vendar zdravilno in odločilno vpliva na njun odnos.

Iz spisov lahko tudi razberemo, da je kar nekaj parom oziroma posameznikom uspelo sprejeti lastno jalovost, se otresti njenega bremena in se spriznati s tem, »da otroka ne bo«, kot je zapisala Zinka J. (spis št. 11, 24. 1. 2000). Ana B. (spis št. 11, 21. 1. 2000) je po več letih neuspešnega zdravljenja, preiskav in operacij dozorela do tega spoznanja: »Sama sebi sem priznala resnico, da sem jalova, da ne morem imeti otrok, da pač nisem edina. Sedaj se sprejemam tako, kot sem, ne muči me več občutek krivde.« Podobno je spoznal Vinko R. (spis št. 11, 20. 1. 2000), ki se je na začetku počutil drugačnega. Ob pogledu na otroka sta ga obšla žalost in občutek praznine: »Sedaj mi je kljub vsemu lepo. Ker sem se sprejel in se spoštujem tak, kakršen sem. Dopovedal sem si, da nisem nič slabši od drugih in da je življenje vseeno lepo.«

V svoji bolečini nisva sama, lahko jo premagujeva ob drugih, ki so imeli podobne ali celo enake težave, in jih deliva z njimi, saj je njihova pot smerokaz k razbremenitvi neplodnosti.

Nekateri pisci so omenili, da je k temu pripomoglo tudi spoznanje, da v svoji bolečini niso sami, da niso samo oni tisti »zaznamovanci« in da se prek programa v Deteljici v bistvu srečujejo s pari, ki imajo enake težave. Stane K. (spis št. 11, 24. 1. 2000) je zapisal:

Vključila sva se v Deteljico, sicer z upanjem, da prideva do otroka po drugačni poti, vendar to ni več najin primarni cilj. Srečevanje s pari, ki imajo podobno usodo kot midva, mi pomeni vedno neko novo izkušnjo. Lepo mi je, ko se družimo na srečanjih in izletih. Prej sem imel občutek, da sva najbolj nesrečen par, da imava le midva te težave. Sedaj spoznavam, da je parov s podobno usodo še veliko. Naša srečanja nam pomagajo zaživeti življenje na drugačen način. Vedno bolj spoznavam, da je treba življenje sprejeti takšno kot je. Vesel sem, ker to mišljenje vedno bolj opažam tudi pri ženi.

Jana R. (spis št. 11, 20. 1. 2000) pa pravi, da jo je na začetku doživljanje jalovosti predvsem prizadelo v službi, a se je sčasoma spriznala z njo in je to svojo drugačnost sprejela kot nekaj normalnega: »Veliko mi je pomagalo razumevanje in pa pogovori z možem. Sedaj ko ni več zdravljenja in večnega čakanja, ali bo ali ne, živim veliko bolj sproščeno in umirjeno.«

Prav omenjeni postavki sta, kot lahko razberemo iz ostalih spisov, temeljna pomoč pri

preseganju in sprejemanju jalovosti: najprej s pomočjo programa iskreno priznanje o tem sebi in zakonc, odkrit pogovor o težavah zaradi neplodnosti z možem, ženo ali ljudmi v posvojiteljski skupini – posledica tega ni le sprejemanje svoje oziroma skupne jalovosti, temveč tudi bolj polno in osrečujoče bivanje na vseh področjih življenja. Kajti boleče doživljanje neplodnosti ne prizadene posameznika samo v tej točki, temveč preplavi celega človeka in se razraste čez vse njegovo življenje in delovanje. Naj navedem nekaj misli iz utrinkov, ki govorijo prav o tej vzročno posledični zvezi:

V tem času, ko sva z možem vključena v program, se mi zdi, da vidno zoriva. [...] Vidim, da naju je ta izkušnja neplodnosti prisilila k delu na sebi. Pripomogla je tudi k temu, da je najin odnos še bolj dozorel in sva postala še bolj povezana. Naučila sva se poslušati in razumeti drug drugega. Imam občutek, da sva postala dve samostojni osebi, ki se imata radi in radi živita skupaj. (Bojana T., spis št. 11, 24. 1. 2000.)

Tako me je pot pripeljala do Deteljice, ki mi veliko daje za najino skupno življenje, da poglobiva najin odnos in začneva novo pot, pa tudi če otroka ne bo. (Maja G., spis, 22. 1. 2000.)

Podobno kot Maja razmišlja njen mož:

Z ljubeznijo in razumevanjem skušava preživeti lepe in težke trenutke ter skušava živeti polno in koristno. [...] Na posvojitev sva pomislila velikokrat, vendar je bila odločitev težka. Porajalo se je veliko vprašanj. Odgovore sva dobila v Deteljici, v katero sva se vključila. Prav tako pa tudi mnogo napotkov in idej za bolj kvalitetno življenje. (Mirko G., spis, 20. 1. 2000.)

Vesela sem, da sem v društvu Deteljica, saj tako zvem veliko novega in zanimivega, predvsem pa koristnega za svojo pripravo na posvojitev otroka. Poleg koristnega znanja pa si popestrim življenje še s pohodi. (Jana R., spis št. 11, 20. 1. 2000.)

Jani pritrjuje tudi njen mož, ki pravi, da se mu je z vključitvijo v program Deteljice spremenilo življenje:

[T]ako si lahko vsaj malo popestrim življenje, saj mi je bilo do sedaj vedno prvo delo in nisem imel časa spoznati lepe Slovenije, poleg tega pa se veliko naučim in pripravljam na posvojitev. (Vinko R., spis št. 11, 20. 1. 2000.)

Sprijaznila sva se z jalovostjo in se odločila, da začneva misliti tudi na naju in življenje brez otroka. (Stane K., spis št. 11, 24. 1. 2000.)

Pri vseh teh problemih mi je stal ob strani mož. [...] Začela sva malo bolj misliti tudi na naju in na najino življenje brez otrok. Zdi se mi, da sem se zadnje čase bolj umirila, veliko hodim v naravo in na izlete. Življenje skušava čimbolj uživati in nadoknaditi zamujeno. Misel na otroka ni več prva stvar v najinem življenju. (Metka K., spis št. 11, 24. 1. 2000.)

Ko pa sva se jalovosti zavedla in jo ob pomoči skupine sprejela, sva tudi začela razmišljati in živeti temu ustrezno. Začelo se je najino preseganje jalovosti. [...] Po tistem trenutku dejavno gradiva najin zakon in se pripravljava na dan, ko bo prišla vesela novica – otrok. (Silvo B., spis, 23. 1. 2000.)

Svoj spis Silvo B. konča takole: »Ob besedi jalovost se tipke na tipkovnici nič več ne zatikajo.« Spoznal je, kaj je bila resnična jalovost v njegovem zakonu:

Jalovost je bil čas, ko sva pred drugimi skrivala dejstvo, da ne moreva imeti rodnih otrok, in s tem obremenjevala le drug drugega ter vsa nestrpna čakala dan, ko bo prišla vesela novica – nosečnost. Jalovost je bil čas, ko sva mislila, da bo vse minilo samo od sebe, da se ne bo potrebno izpostaviti, povedati, kaj jaz mislim o najini neplodnosti; čas, ko sem verjel, da lahko medicina naredi vse, čas, ko sem se otepal vseh misli na možnost, da ne bova imela rodnih otrok.

Preseganje jalovosti pelje samo prek njenega sprejemanja, saj niti sprejem otroka v posvojitev ali rejništvo ne bo nikoli spremenilo dejstva o »jalovih zakoncih«; posvojen otrok ne more nikoli biti nadomestilo za neplodnost. »Jalovost te zaznamuje in počasi postane del tvojega vsakdana,« pravi Maja G. (spis, 22. 1. 2000) – ali kot je o tem jasno zapisala Minka B. (spis, 23.1.00): »Najina jalovost je dejstvo, ki naju bo spremljalo do smrti [...] to je najino življenjsko poslanstvo.«

Beg pred jalovostjo je jalovo početje! To je najpomembnejše spoznanje posameznika in para na poti k kvalitetnejšemu življenju s partnerjem - z otrokom ali brez njega.

SKLEP

Izkušnje iz programa govorijo o tem, da neploden par, ki v programu ne želi ali ne more sprejeti spodbude, da ne bi več bežal pred posledicami, ki jih prinaša neplodnost, najpogosteje ostane v življenju brez realnega življenjskega smisla in je odtujen od sebe in drugih. Življenje se mu spremeni v neke vrste živetarjenje ali polnjenje praznine z neustreznimi preokupacijami, žal včasih tudi z otrokom, če ga brez vednosti programa dobi v posvojitve.

Če pa osvoji elemente programa, se mu njegov prosti čas, ki ga posveti sodelovanju v programu, popestri najmanj takole:

- z enim mesečnim pohodom v hribe (ostale si par organizira sam),
- s poletnim tridnevnim planinskim taborom in z družabnimi srečanji,
- s šestimi urami mesečnega srečevanja v skupini in občasnega poslušanja predavanj strokovnjakov, ki z izbranimi temami bogatijo znanje udeležencev,
- z urami, ki jih posvetijo člani branju knjig (ena knjiga mesečno) in zanimivih člankov,
- z izmenjavo mnenj o prebrani knjigi ali članku z zakoncem in drugimi člani programa,
- s pisanjem utrinkov, izpovednih spisov, preglednih referatov, ki pogosto rabijo za ozaveščanje posledic neplodnosti,
- z dobrim počutjem in s pomočjo svoje izkušnje drugemu; skratka z vračanjem, ki sledi predhodnemu sprejemanju od drugih.

Vse to se odraža najprej v kvaliteti preživetega prostega časa in vzporedno v vsem življenju para, pozneje pa tudi na kvaliteti življenja celotne posvojitelske ali rejniške družine in posvojenca.

Rezultati programa preventivne pomoči otrokom so lahko dober odgovor na vprašanje, ki se v zadnjem času zastavlja v stroki socialnega dela na področju posvojitve - kako organizirati posvojitve otrok, da bodo strokovno kakovostnejše in v korist posvojenega otroka. Z drugimi besedami, gre za odgovor na vprašanje, ki ga je jasno zastavila tudi raziskava s področja posvojitve v Sloveniji, opravljena pred dvema letoma (Rapoša

Tajnshek 1999; 2000: 1): kako doseči, da bo posvojitve res najboljša rešitev za otroka. Odgovor se skriva v organizaciji obvezne, sistematične in dobre strokovne priprave parov na posvojitve ali rejništvo, kajti le zadovoljni zakonci, ki so dobro opremljeni z informacijami in izkušnjami drugih, so lahko tudi dobri posvojitelski in rejniški starši.

Drugo vprašanje pa je, kako pomagati parom, ki ostajajo brez otrok in drsijo v zakonsko krizo zaradi neplodnosti, ker se te v glavnem ne zavedajo in iščejo rešitev zgolj v posvojitvi otroka. Ta polemika je v zadnjem času precej aktualna in jo omenja tudi raziskava (Rapoša Tajnshek 1999). Gre za problem, ki se ga ne da rešiti s posvojenimi otroci, prvič, ker to ni ustrezen način reševanja, saj ni v korist otroka, in drugič, ker je otrok manj kot prosilcev. Zato se »povečujejo pritiski na strokovne službe in državo, naj vendarle kaj ukrepejo za rešitev življenjskih stisk ljudi, ki kljub napredku medicine pri zdravljenju neplodnosti ne morejo izpolniti želje po starševstvu. Stiske parov, ko so po dolgoletnem neuspešnem zdravljenju soočeni z dejstvom, da je tudi posvojitve težko dosegljiv in časovno odmaknjen cilj, ne smejo ostati brez pravočasne in strokovno ustrezne pomoči socialnega dela« (Rapoša Tajnshek 2001: 2).

Pritiski so upravičeni, potrebe resnično obstajajo in ljudje upravičeno pričakujejo strokovno pomoč, kot iz lastnih izkušenj opozarja uporabnica socialnovarstvene storitve in dolgoletna članica programa Eva Tomšič Porenta (2001: 41):

In želim si, da bi na podlagi dobrih strokovnih izkušenj in znanja, ki ga imajo nekateri strokovnjaki na tem področju socialnega dela, zgle dala tudi strokovna javnost nas - našo stvarnost, tako, kot je, in ne tako, kot si jo nekateri rišejo in predstavljajo sami. To pomeni, da ne prezrejo stiske neplodnega para in bolečine, ki jo prinese obdobje zdravljenja neplodnosti, da ob vlogi za posvojitve otroka ne bežijo z neplodnimi pari vred pred dejanskim stanjem, posledicami neplodnosti, ampak naj nam, neplodnim parom, pomagajo soočiti se z realnostjo in nas usmeriti v okrepitev virov in moči za zadovoljno partnersko življenje in morda tudi družinsko življenje ob posvojenem otroku. Če danes pogledam nazaj v čas odločanja za posvojitve otroka, lahko jasno povem, da sem nekje daleč v svojih mislih nosila prav to željo, pa ni bilo varnega prostora, kjer bi lahko o tem spregovorila. Zato sem na glas izražala

le hotenje po posvojenem otroku. Kot da bo on prinesel srečo v moje življenje. Kako sem se motila. In danes ugotavljam, da v taki zmoti

ostaja še veliko ljudi, žal tudi v stroki socialnega dela.

LITERATURA

- ALBREHT, M. (1992), *Organizacija socialnih služb na področju posvojitve v Sloveniji in nekaterih drugih državah*. Ljubljana: VŠSD (diplomska naloga).
- BEVC, V. (1999), *Posvojitev otrok*. Ljubljana: DAG Grafika.
- (2000), Jalovost para - boleča izkušnja zakoncev in dejstvo, ki ne sme ostati zamolčano, ko se neploden par odloča za posvojitev ali rejništvo otroka. *Strokovno pravni informator* (Logatec), 5: 35-50.
 - (2001), Ali je današnja praksa posvojitve v Sloveniji res v korist otroka? *Strokovno pravni informator* (Logatec), 5: 30-37.
 - (2001), Kako doseči, da bo posvojitev res najboljša možna rešitev za otroka? *Strokovno pravni informator* (Logatec), 7-8, str. 28-42.
- BONNET, C. (2000), *Djeca tajne*. Zagreb: Bios.
- BURGER, M., TUL, N., VELIKONJA, V. (1995), Osebnostne lastnosti parov z zmanjšano plodnostjo. *Psihološka obzorja*, 4: 5-18.
- COOPER-HILBERT, B. (1999), The Infertility Crisis. *Networker*, 23, 6: 65-76.
- ČAČINOVIČ VOGRINČIČ, G. (1998), *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno publicistično središče.
- KNIFIC, B. (1997), Poročilo o seminarju za delavce CSD, ki delajo na področju rejništva in posvojitve. *Strokovno pravni informator* (Logatec), 7-8: 54-64.
- MEDEN-VRTOVEC, H., in sod. (1989), *Neplodnost*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- OVSENIK, M., AMBROŽ, M. (1999), *Neprofitni avtopoietični sistemi*. Škofja Loka: Institut za samorazvoj.
- PECK, M. S. (1993), *Ljubezen in duhovna rast*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Predpisi o zakonski zvezi in družinskih razmerjih z uvodom prof. dr. Karla Zupančiča* (1996). 4., spremenjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Uradni list RS.
- RAMOVŠ, J. (1990), *Sto zdravil za dušo in telo 1*. Celje: Mohorjeva družba.
- RAPOŠA TAJNŠEK, P., in sod. (1999), *Organizacija in standardi na področju posvojitve*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (poročilo o raziskavi).
- (2001), *Postopki, organizacija in standardi na področju posvojitve*. Ljubljana, Visoka šola za socialno delo (gradivo za seminar).
- RUGELI, J. (1983), *Uspesna pot - partnersko zdavljenje alkoholizma in bolnih odnosov v družini*. Ljubljana: Rdeči križ Slovenije.
- (2000): *Pot samouresničevanja*. Ljubljana: Slovensko društvo terapevtov za alkoholizem, druge odvisnosti in pomoč ljudem v stiski.
- Slovar slovenskega knjižnjega jezika* (1970). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Institut za slovenski jezik .
- Utrinki in spisi članov programa* (1997-2001), Ljubljana: Dokumentacija Programa preventivne pomoči otrokom.
- TOMŠIČ PORENTA, E. (2001), *Odmev s seminarja o posvojitvah v Prevaljah. Strokovno pravni informator* (Logatec), 5: 38-41.
- VAHEN, J. (2000), Čakanje na otroka ob sprejemanju resničnosti - Jalova sva - pa kaj potem? *Naša žena*, 5: 24-25.
- VALENČIČ, J. (2001), *Ocena dejavnosti društva Deteljica*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve R Slovenije (dokument številka: 204.00-003/2001).
- ZUPANČIČ, E. (1987), *Posvojen otrok zaželen in ljubljen*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

